Contribuții la o biografie: Eugen Ionescu în dosarele Securității

Liviu Țăranu

Anul 2009 cuprinde un moment aniversar deosebit, care îl evocă pe eminentul om de cultură Eugen Ionescu (1909-1994). La data de 13/26 noiembrie 2009 se împlinesc 100 de ani de la venirea pe lume în orașul Slatina, într-o familie de funcționari, a celui care avea să fie calificat de către criticii literari din România şi din întreaga lume drept pionierul literaturii române, franceze şi universale a absurdului. Scriitorul şi dramaturgul Eugen Ionescu a încetat din viață cu 15 ani în urmă, la 28 martie 1994, la Paris[1].

Dincolo de etichetele care i s-au pus de-a lungul timpului de către cei care l-au cunoscut sau de cei care s-au delectat cu opera lui, Eugen Ionescu rămâne un autentic urmaş al marelui Ion Luca Caragiale. Disputa despre cât este românesc în opera lui, dacă el aparține literaturii şi culturii române şi în ce măsură, sunt chestiuni ce trebuie lăsate în seama criticilor şi istoricilor literari, probabil cei mai îndreptățiți să le lămurească[2].

Însăşi biografia sa nu este una foarte limpede. În cele mai multe referințe, data la care s-a născut Eugen Ionescu este 26 noiembrie 1909/13 noiembrie 1909, la Slatina, tatăl era avocat român, iar mama de origine franceză. Părinții au locuit la Paris, dar în 1916 tatăl divorțează şi se întoarce în România. În 1922 este urmat de către băiatul lui, Eugen care, detestându-şi tatăl, părăseşte casa cu prima ocazie, în 1927.

În documentele din dosarul său de la Securitate, data naşterii apare la 14 noiembrie 1909, iar tatăl său este amintit ca deținând poziția unui funcționar superior în prefectura județului Olt. În 1924, tatăl părăseşte cuibul familial, Eugen Ionescu şi sora sa rămânând să fie întreținuți doar de mamă – Tereza Ionescu, cu destule sacrificii. Aceasta avea o slujbă de dactilografă la Banca Națională şi le-a oferit un trai modest copiilor până în 1934 când se stinge din viață[3]. Eforturile mamei sale nu vor fi uitate niciodată de viitorul dramaturg, care îi va păstra o caldă amintire. În ce priveşte sora lui aceasta se va căsători şi stabili în Bucureşti.

---

[1] Sunt numeroase lucrările care cuprind aspecte referitoare la biografia şi opera lui Eugen Ionescu. Amintim aici doar câteva titluri: Gelu Ionescu, *Anatomia unei negații. Scrierile lui Eugen Ionescu în limba română (1927-1940)*, Bucureşti, Ed. Minerva, col. Universitas, 1991; Marta Petreu, *Ionescu în țara tatălui*, Cluj-Napoca, Ed. „Biblioteca Apostrof", col. „Ianus", 2001; Alexandra Laignel-Lavastine, *Cioran, Eliade, Ionesco: L'Oubli du fascisme*, Paris, Presses Universitaires de France - PUF, (Perspectives critiques), 8 avril 2002; Laura Pavel, *Ionesco. Anti-lumea unui sceptic*, Piteşti, Ed. Paralela 45, 2002; Marie-France Ionesco, *Portretul scriitorului în secol* (traducere din franceză de Mona Țepeneag), Bucureşti, Ed. Humanitas, 2003; Matei Călinescu, *Eugène Ionesco: teme identitare şi existențiale*, Iaşi, Ed. Junimea, 2006.

[2] Detalii asupra acestei controverse vezi în http://www.evz.ro/articole/detalii-articol/856478/Romanitatea-lui-Ionesco şi http://www.evz.ro/articole/detalii-articol/858347/Este-Ionesco-scriitor-roman-sau-francez accesat la 17.09.2009. Vezi în acelaşi sens referirile la opera lui Eugen Ionescu în Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române - 5 secole de literatură,* Piteşti, Editura Paralela 45, 2009, *passim*.

[3] ACNSAS, fond SIE, dosar nr. 21385, f. 7.

După absolvirea liceului „Sf. Sava” din Bucureşti, Eugen Ionescu urmează cursurile Facultăţii de filologie, secţia literatură franceză. După satisfacerea serviciului militar este numit profesor de limbă franceză, iniţial la un gimnaziu din Cernavodă, apoi la Curtea de Argeş, pentru a reveni în Bucureşti la Seminarul Central.

Activitatea literară şi publicistică îşi are începutul încă de pe băncile facultăţii. În 1931 publică primele poezii, scrise sub influenţa simboliştilor şi a suprarealiştilor, reunite într-un volum intitulat *Elogii pentru fiinţe mici*[4]. La scurt timp „recidivează” cu un volum de critică literară, intitulat *Eu*, premiat în 1934 de Fundaţiile Regale[5]. Între timp, publică diverse texte şi devine un colaborator curtat de mai multe publicaţii: „Bilete de papagal” a lui Tudor Arghezi, „Bluze albastre” a lui Al. Sahia, „Viaţa literară” a lui I. Valerian, „România Literară” a lui Liviu Rebreanu, precum şi la „Axa”, „Azi” şi „Credinţa” toate trei aflate sub direcţia lui Sandu Tudor.

În 1936 se însoară cu Rodica Burileanu, născută la 9 decembrie 1910, de profesie avocat, fiica lui Mihail Burileanu, director al ziarului „Ordinea”. Cu sprijinul prof. Dumitru Caracostea, director al Fundaţiilor Regale pentru Literatură şi Artă, al acad. Al. Rosetti, dar şi al unei rude aflate în cercurile politice ale vremii, Eugen Ionescu este introdus în diplomaţie fiind numit, în 1941, ataşat de presă la legaţia regală a României de pe lângă guvernul din Vichy, după care refuză să revină în ţară.

În activitatea serviciului de presă al legaţiei nu se remarcă prin nimic, însă publică două articole în revista „France”, care apărea la Vichy, în unul din ele, după cum se afirmă într-o telegramă a Securităţii (din 1977!), lăudând măsurile antievreieşti luate de mareşalul Ion Antonescu în România[6].

În 1945, trimite, de la Paris, revistei „Viaţa românească” un articol intitulat *Scrisori din Franţa*, publicat în numărul din martie 1946, în care expune o parte din motivele plecării sale din ţară, precizând punctul său de vedere critic asupra regimului politic din România interbelică.

În ziarul „Liberalul” se declanşează, în urma acestui articol, o aprigă campanie împotriva lui Eugen Ionescu. Ba chiar este trimis în judecată pentru injurii aduse „armatei, regalităţii şi naţiunii române” şi este condamnat prin sentinţa nr. 1116/1946 a Curţii Marţiale a Corpului II Armată la cinci ani închisoare corecţională pentru ofensă a armatei, la 6 ani închisoare corecţională şi 5 ani interdicţie corecţională pentru ofensă adusă naţiunii, urmând ca să execute pedeapsa cea mai mare.

Eugen Ionescu avea, din acest moment, motive chiar mai solide de a nu reveni în ţară. După stabilirea sa definitivă la Paris (în 1945), se consacră teatrului. În decembrie 1949, *Cântăreaţa cheală* este prezentată la teatrul „Noctambules”, în regia lui Nicolas Bataille. Din 1957, această piesă, împreună cu *Lecţia*, sunt prezentate seară de seară la teatrul „La Huchette”.

---

[4] Eugen Ionescu, *Elegii pentru fiinţe mici*, versuri, Bucureşti, Editura Cercul Analelor Române, 1931 (reeditări: Bucureşti, Editura Jurnalul Literar, 1990).
[5] Idem, *Eu*, ediţie îngrijită de Mariana Vartic, cu un prolog la *Englezeşte fără profesor* de Gelu Ionescu şi un epilog de Ion Vartic, Cluj, Editura Echinox, 1990.
[6] ACNSAS, fond SIE, dosar nr. 21385, f. 97v.

În 1961, piesele lui sunt reprezentate deja în 35 de ţări[7]. În 1966 *Setea şi foamea* e jucată la Comedia Franceză. În 1971, Eugen Ionescu este ales membru al Academiei Franceze.

În România, celebritatea lui Eugen Ionescu nu avea cum să rămână fără ecou. Dealtfel, regimul de la Bucureşti, începuse, discret, încă din 1958, o reală deschidere către valorile exilului românesc, încercând ca prin vizite ale acestora în România democrat-populară, să-i convingă de „progresele" pe care le făcuse ţara şi să se legitimeze totodată[8].

Din nefericire, şi acum dar şi mai târziu, în anii '70, când debutează aşa numita operaţiune „Recuperarea", cei care au dirijat contactele şi „influenţarea pozitivă" a figurilor de marcă din exil, au fost nimeni alţii decât angajaţii Securităţii, cu predilecţie cei ai Direcţiei Generale de Informaţii Externe cunoscută sub acronimul DIE[9].

La 1 iulie 1963, şeful reprezentanţei diplomatice a României de la Paris, dr. Victor Dumitriu, propune Ministerului de Externe de la Bucureşti, reluarea legăturilor cu Eugen Ionescu, invocând: „Eugen Ionescu doreşte să facă o vizită în ţara noastră, dar el se teme să întreprindă aceasta deoarece în 1946 a fost condamnat de un tribunal din România, pentru vina de a fi insultat într-un articol familia regală. El nu ştie dacă acea condamnare a fost sau nu anulată".

Nu ştim dacă Eugen Ionescu îşi exprimase într-adevăr dorinţa de a veni în ţară. În contextul dat, mai probabil, îşi exprimase interesul pentru situaţia sa juridică, într-o ipotetică vizită a sa în România. Această vizită nu o va face însă niciodată, chiar dacă invitaţiile din România au curs şi au fost făcute chiar presiuni pentru ca dramaturgul să accepte una din ele.

Dealtfel, dovada că regimul de la Bucureşti era mult mai interesat de o astfel de vizită decât Eugen Ionescu, este ilustrată de rapiditatea cu care MAE face recurs la Procurorul general, împotriva sentinţei din 1946, pentru ca la 19 septembrie 1963, Tribunalul Suprem să emită Decizia nr. 233 de casare a sentinţei, achitându-l pe Eugen Ionescu de orice penalitate.

Interesantă este şi argumentaţia folosită de Tribunalul Suprem şi menţionată în decizia de casare: „Din examinarea actelor de la dosar se constată că inculpatul în articolul *Scrisori din Franţa* condamnă şovinismul naţionalist şi reacţionar pe care autorul îl caracterizează drept «un reflex burghez de apărare împotriva tuturor ideilor sociale înaintate …» astfel încât «este urgent necesar să se desfiinţeze radical ofiţerimea burgheză, magistratura burgheză…»" etc. – prin toate aceste aprecieri ca şi prin întreg articolul său, autorul vizând în mod vădit numai ofiţerimea coruptă a vechii armate… care nu reprezenta însă nici întreaga armată din trecut şi cu atât mai mult nici noua

---

[7] Pentru traducerile în limba română ale acestor piese vezi: *Teatru*, traducere, cuvânt înainte şi note asupra ediţiei de Dan C. Mihăilescu, vol. I-V, Bucureşti, Editura Univers, 1994-1998; *Teatru*, traducere de Vlad Russo şi Vlad Zografi, vol. I-X, Bucureşti, Editura Humanitas, 2003-2008.

[8] Fişele unora din personalităţile exilului românesc, realizate de Securitate, se regăsesc în volumul pregătit de Institutul Naţional pentru Memoria Exilului Românesc, *Personalităţi ale exilului românesc în arhivele Securităţii*, ediţie îngrijită de dr. Dumitru Dobre, Iulia Huiu şi Veronica Nanu, Bucureşti, Editura Corint, 2007, p. 12-128.

[9] Institutul Naţional pentru Memoria Exilului Românesc, *Sursele Securităţii informează*, ediţie de documente întocmită de Dumitru Dobre, Iulia Huiu şi Mihaela Toader, Bucureşti, Humanitas, 2008, p. 9-24 şi urm.

armată de după 23 august 1944, aflată în curs de formare în momentul publicării articolului incriminat”[10].

Rupte din context, afirmațiile lui Eugen Ionescu, deveneau, acum, apeluri pentru instalarea cât mai rapidă a … „democrației populare” sau mai bine spus a comunismului în România. Erau descoperite astfel „meritele” pe care le avea dramaturgul în prefigurarea noului curs politic din România ocupată de sovietici.

Dar autoritățile de la București mizau și pe rolul de eventual „propagandist” pe care omul de cultură l-ar putea juca. În finalul deciziei de casare era citată concluzia *Scrisorilor din Franța*: „referindu-se [Eugen Ionescu] la situația existentă în țară la data articolului scris în 1945, conchide că «România redevine o patrie, o țară luminoasă»”[11].

Copia deciziei de anulare a sentinței a fost trimisă ministrului RPR la Paris, pentru a fi înmânată lui Eugen Ionescu. Era un alt prilej pentru un nou contact cu cel care era deja considerat la acel moment drept „unul din cei mai de seamă autori dramaturgi din Occident” după cum se menționa chiar în dosarul său de la Securitate deschis, prin coincidență, în toamna anului 1963.

În același dosar, mențiunile critice nu lipseau. Era amintit articolul publicat într-un săptămânal elvețian, „Die Weltwoche”, în decembrie 1963, semnat de „un oarecare” Gudy Suter, german fugit din Ungaria în 1956, care încerca să denigreze opera lui Eugen Ionescu „pentru caracterul implacabil pe care acesta îl dă cursului societății burgheze”. Pentru ilustrație era redată sentința finală din respectivul articol: „Ionescu nu ajută, el ne împiedică. De aceea nu putem să-l folosim pe Ionescu”[12].

Ei bine, conducerea Securității, gândea altfel, diametral opus, dramaturgul putea fi folosit, însă cu grijă. Datorită renumelui și autorității sale, vârfurile emigrației „reacționare” căutau să-l atragă sub diferite forme în activitatea lor de contestare a regimului din România. Or, Securitatea, în materialele pe care le deținea, constata că dramaturgul nu se antrenase în „activități ostile patriei și regimului nostru”. La apelul din 1959 lansat de Mircea Eliade pentru „concentrarea” intelectualilor transfugi împotriva regimului de la București, Eugen Ionescu a rămas pe gânduri, fără a da un răspuns. Anterior, în 1952, a refuzat categoric să contribuie la constituirea unui fond de ajutor material pentru cei eliberați din închisorile comunismului românesc, inițiat de Ion Rațiu la Londra. Astăzi, când se cunoaște situația materială modestă, chiar precară a dramaturgului, între anii 1945-1950, ne este limpede care au fost considerentele refuzului său. De altfel, atunci când și-a permis, începând cu 1959, Eugen Ionescu a ajutat material o serie de intelectuali fugari, cărora a considerat că merită să le întindă o mână de ajutor.

[10] ACNSAS, fond SIE, dosar nr. 21385, f. 9.
[11] *Ibidem*.
[12] *Ibidem*, f. 10.

Dar pentru autor problemele foştilor compatrioţi deveniseră agasante şi încerca să le evite. În 1962 refuza invitaţia de a colabora cu „Fundaţia Carol I” din Paris, spunând că „o dată pentru totdeauna să fiu lăsat în pace cu chestiunile româneşti”.

Dovada că fusese, totuşi, un refuz cu adresă precisă şi că nu accepta activitatea şi atitudinea unor anumite figuri ale exilului românesc, este o discuţie pe care o are, un an mai târziu, cu Zaharia Stancu, aflat în vizită la Paris.

În nota de convorbire pe care a redactat-o la întoarcere, Zaharia Stancu scrie că a fost primit cu multă afecţiune, Eugen Ionescu mărturisindu-i că îl macină dorul de ţară, cerând numeroase amănunte despre noile stări de lucruri din ţară şi despre persoanele cunoscute. Totodată, dramaturgul „nu a înţeles de ce Aurel Baranga l-a atacat la Congresul de la Stockholm, organizat de Institutul Internaţional al Teatrului, afirmând că acest fapt l-a mâhnit. De asemenea, a spus că nu înţelege de ce dintre ţările socialiste din Europa, numai în România nu se traduce şi nu se vorbeşte nimic despre opera lui” (ulterior A. Baranga va deveni elogios, iar piesele lui Eugen Ionescu vor fi puse în scenă). Zaharia Stancu nu scapă momentul pentru a lansa întrebarea, pe care o pregătise sau i se sugerase de acasă să o pună, dacă dramaturgul ar accepta invitaţia de a veni în ţară în eventualitatea premierei uneia din piesele sale. Eugen Ionescu a dat un răspuns răspicat: Nu. Şi s-a explicat: „nu pentru că ar nega că este român, aceasta o afirmă peste tot, ci din motive politice”. A amintit viaţa de mizerie pe care a dus-o la Paris, după război, fiind nevoit să lucreze şi ca hamal. Numai după multă trudă a ajuns să se afirme. Venirea lui în ţară ar crea imediat suspiciuni, ori la vârsta lui, nu mai poate căra saci în spinare. A susţinut însă că decât să spună ceva rău despre RPR preferă să-şi „taie limba”[13].

În pofida poziţiei clare, părerea lui Zaharia Stancu consemnată în finalul notei sale era că „într-un climat internaţional mai favorabil”, Eugen Ionescu ar accepta totuşi să vină în ţară cu o condiţie „să nu i se ceară declaraţii cu conţinut politic”[14]. Ori tocmai acest lucru îşi doreau, între altele, diriguitorii de la Bucureşti.

Ministrul român de la Paris confirma ulterior părerea lui Zaharia Stancu, punând în temă autorităţile de la Bucureşti despre intenţia lui Eugen Ionescu de a face totuşi o vizită în România.

Având în vedere cele de mai sus şi alte verificări făcute în arhivele Securităţii, la începutul lunii mai 1964, Nicolae Doicaru, şeful DIE, aproba primul plan de măsuri, dintr-o serie lungă, pentru influenţarea lui Eugen Ionescu de a vizita ţara. Premisa fundamentală pe baza căreia conducerea spionajului românesc luase această decizie era lipsa unei atitudini duşmănoase faţă de regim şi rezerva cu care trata aspectele politice Eugen Ionescu. În plus, diriguitorii Securităţii doreau să nu-l scape pe dramaturg în braţele emigraţiei româneşti ostile, care l-ar fi implicat în acte de propagandă „reacţionară”.

---

[13] *Ibidem*, f. 11.
[14] *Ibidem*.

Pentru îndeplinirea acestui plan, Securitatea s-a orientat în primul rând asupra legăturilor şi cunoştinţelor pe care Eugen Ionescu le avea în ţară, în rândul personalităţilor lumii culturale şi ştiinţifice: Radu Beligan, Tudor Vianu, pictorul Petre Dumitrescu ş.a. Nici rudele sale nu au scăpat de „mâna lungă" a Securităţii. Era cunoscută sora sa Apostoliu Marilena, dar şi fratele soţiei lui Eugen Ionescu – Niki Burileanu, un îndelungat colaborator al temutei instituţii.

Direcţia a III-a a Securităţii confirma, în mai 1964, că Tudor Vianu primise deja sarcină pe linie oficială (pe linie de partid) de a-l contacta pe Eugen Ionescu şi de a-l invita în ţară. La fel se procedase şi cu Radu Beligan care, cu prilejul punerii în scenă a piesei *Rinocerii*, l-a invitat pe autor în ţară. Acesta a declinat însă de fiecare dată invitaţiile, invocând faptul că ar fi bolnav şi obosit, dând asigurări că va veni totuşi îndată ce-i va fi posibil.

Eşecul acestor invitaţii nu a dezarmat conducerea DIE care trecea la alte măsuri în vederea „influenţării pozitive": „determinarea" lui Tudor Vianu şi a lui Radu Beligan ca aceştia, folosindu-se de diverse delegări şi de corespondenţa particulară, să ia legătura cu Eugen Ionescu pentru a stabili cât mai exact poziţia lui faţă de regimul din ţară şi faţă de eventualitatea unei vizite în patrie; o serie de prieteni şi cunoştinţe „determinaţi" de punerea în scenă a piesei *Rinocerii* să-i scrie autorului şi să-l felicite influenţându-l în sensul dorit de diriguitorii Securităţii. Printre aceştia se număra şi pictorul Petre Dumitrescu, fost coleg de şcoală cu Eugen Ionescu, şi un apropiat al acestuia. Folosind acoperirea unui interviu pentru ziarul „Glasul Patriei" acesta a fost vizitat de un ofiţer şi, se pare, convins să procedeze în sensul dorit. Alţi doi colaboratori externi ai ziarului amintit, care se aflau însă în alt gen de relaţii cu Securitatea, Şerban Cioculescu şi Vladimir Străinu, au intrat şi ei în joc.

Sora lui Eugen Ionescu, Marilena Apostoliu, era şi ea luată în studiu pentru a stabili modalitatea prin care putea fi folosită în operaţiunea de influenţare a fratelui său de la Paris.

Ca urmare a planului pus la cale de Securitate, Tudor Vianu şi Radu Beligan (convinşi pe linie oficială de către şefii direcţiilor de cultură de care aparţineau) l-au întâlnit sau i-au scris în repetate rânduri lui Eugen Ionescu transmiţându-i invitaţia de a vizita ţara. Autorul parizian nu s-a declarat împotrivă dar a început să evite contactele cu cei doi. La una din vizitele făcute la Paris, Radu Beligan a fost primit de soţia lui Eugen Ionescu, care i-a declarat că soţul ar fi venit în vizită în România însă ziarul „Le Figaro" a publicat un articol în care se arăta că Eugen Ionescu, cetăţean francez, cochetează cu comuniştii din România şi se lasă flatat de faptul că piesa lui *Rinocerii* a fost pusă în scenă la Bucureşti.

Faptul în sine i-a provocat teama de a nu avea neplăceri cu autorităţile franceze şi l-a împiedicat să călătorească în România. Soţia lui Eugen Ionescu i-a sugerat lui Radu Beligan că pentru a nu avea neplăceri cu autorităţile franceze ca urmare a vizitei dramaturgului în România, acesta să fie invitat oficial de către MAE român prin ministerul similar francez.

În primăvara anului 1965, în preambulul unui nou plan de măsuri pentru influențarea lui Eugen Ionescu, se constata că „diversele invitații ce i s-au făcut cu prilejul punerii în scenă, la Bucureşti, a *Rinocerilor* le-a respins într-un fel sau altul”[15]. Între timp, au fost puse în scenă şi alte piese ale dramaturgului (*Cântăreața cheală, Scaunele* şi *Regele moare*) care s-au bucurat de un succes deosebit în rândul publicului dar şi în presa de profil. Pentru Securitate acest fapt crea noi oportunități de abordare a scriitorului, de data aceasta prin relațiile sale de familie din țară. Niki Burileanu, cumnat al dramaturgului (fratele soției lui Eugen Ionescu) a fost primul vizat. Acesta fusese deținut politic şi apoi informator, iar în vara anului 1965, urma să primească vizita în țară a surorii sale, Rodica Burileanu. Aceasta trebuia influențată pozitiv ca apoi să-l „contamineze” şi pe soțul ei. A fost asigurată interceptarea telefonului la familia Burileanu şi ascultarea discuțiilor care au avut loc între cei doi frați, pe parcursul vizitei. Rodica Ionescu, a avut, surprinzător, o atitudine pozitivă, chiar de admirație şi entuziasm față de noile realități din România comunistă. Era astfel, bifat unul din paşii pe care Securitatea îl dorea realizat pentru convingerea lui Eugen Ionescu să vină în țară.

Pe o altă linie, înainte de plecarea, în turneu, în Franța, un ofițer al Securității l-a contactat pe directorul Teatrului de comedie, Radu Beligan, arătându-i acestuia interesul pentru aducerea în țară, în vizită, a lui Eugen Ionescu. I s-a argumentat că atât Eugen Ionescu cât şi alți oameni de cultură din emigrație sunt sub influența unor foşti politicieni din vechile partide, inclusiv, legionari, „elemente rău intenționate”, cu activitate ostilă la adresa țării. Evident că era un neadevăr din moment ce chiar în documentele interne Securitatea recunoştea atitudinea de rezervă a dramaturgului în „chestiunile româneşti”.

Lui Radu Beligan i s-a cerut să explice, la Paris, că turiştilor de origine română care vizitau România nu li se fac nici un fel de şicane şi nici nu sunt arestați aşa cum susțineau unele figuri importante ale exilului. Iar Eugen Ionescu nu avea de ce să se teamă, deoarece piesele lui erau jucate pe multe scene în țară, fiind recunoscut ca o personalitate de primă mărime a culturii româneşti. Ofițerul, pentru a-şi întări argumentația, a invocat şi câteva prevederi ale unor hotărâri ale guvernului referitoare la dezvoltarea turismului.

De asemenea, Radu Beligan era îndemnat, el şi ansamblul pe care îl conducea în Franța, să nu-i respingă pe eventualii „fugari”, români din exil, care ar fi venit la spectacolele Teatrului de comedie, ci să le explice realizările din țară ale regimului. În acest sens, trebuia acordată o atenție mărită „elementelor cu oarecare suprafață”: C.V. Gheorghiu, Emil Cioran, Mircea Eliade şi alții.

Radu Beligan i-a spus ofițerului că, legat de turneul teatrului pe care-l conducea, Eugen Ionescu i-a invitat pe el şi actorii săi, după prima reprezentație a piesei *Rinocerii,* la o masă la el acasă, ocazie cu care va putea să discute cu dramaturgul.

---

[15] *Ibidem*, f. 16.

După turneu, la întoarcerea de la Paris, Radu Beligan a fost nevoit să aibă o altă întrevedere cu respectivul ofițer (Victor Hoştiuc, şef serviciu în cadrul DIE) şi să relateze cum a decurs întâlnirea cu Eugen Ionescu: ajungând la Paris, l-a sunat pe dramaturg, însă nu l-a găsit. În ziua spectacolului a sunat din nou. În ambele cazuri i-a răspuns fiica acestuia (Marie-France), care, într-o românească perfectă, i-a spus lui Radu Beligan că nu ştie dacă tatăl ei va putea veni la spectacol, însă îl roagă ca după spectacol să vină cu toată echipa la ei acasă.

Radu Beligan era de părere că Eugen Ionescu a vrut să evite publicitatea, din care cauză a venit la spectacol exact în momentul ridicării cortinei, actorii aflând imediat însă de sosirea lui.

În loja în care se afla, chiar înainte de încheierea spectacolului, Eugen Ionescu s-a ridicat în picioare şi a strigat: „Bravo Beligan". A început să aplaude zgomotos înaintea celorlalți spectatori. Apoi a mers pe scenă şi l-a îmbrățişat, sărutându-l pe Radu Beligan. La masa ce a urmat la locuința dramaturgului, care a durat până a doua zi la patru dimineața, referindu-se la piesa *Rinocerii* a relatat (de față fiind şi critici literari francezi) că piesa se referă la evenimente din România interbelică. Ulterior a detaliat, spunând că piesa se referă la legionari, în special la molima legionară care i-a cuprins pe intelectualii din jurul său, precizând că dialogul din actul III, dintre Berenger şi Jean, are la bază o discuție autentică dintre Eugen Ionescu şi Horia Stamatu purtată în țară, înainte de anul 1938.

În timpul turneului, Radu Beligan s-a mai întâlnit încă de două ori cu Eugen Ionescu, într-o vilă din apropierea Parisului, fiind invitat împreună cu Eugen Jebeleanu de fratele lui Mihail Sebastian. Cu aceste ocazii, Eugen Ionescu s-a interesat cu lux de amănunte despre situația din țară (construcții noi, nivel de trai, atmosferă). Şi-a reamintit episoade din tinerețe, din armată, a cântat cântece ostăşeşti şi populare româneşti. A adus elogii Teatrului de comedie, iar pe Radu Beligan l-a considerat mai bun decât Jean-Louis Barrault şi Laurence Olivier.

Ilustrativ pentru principiile sale de viață şi optica sa față de situația internă a țării natale sunt câteva din afirmațiile sale: „Vezi Beligane, oamenii se cunosc prin muncă. Eu te vedeam ca pe un om amabil, politicos, însă după ce te-am văzut jucând în piesa mea, te consider un adevărat prieten. […] Aş da curs invitației tale de a veni în țară, dar ce se întâmplă dacă într-o noapte, după ce ne-am despărțit de la un chef, mă culc, la hotel, iar când mă trezesc, te caut şi mi se răspunde: «Care Beligan, nu cunoaştem pe nimeni cu acest nume». Caut atunci Comitetul pentru cultură şi mi se răspunde: «La noi Comitet de cultură? N-avem aşa ceva!». Spune-mi tu Radule ce fac în această situație?"[16].

Radu Beligan i-a replicat că în capul dramaturgului este o nebuloasă lipsită de orice temei asupra situației din România. Lucrurile stau diferit, a încercat să demonstreze, neconvingător, directorul Teatrului de comedie. Blajin, Eugen Ionescu a mărturisit că ar vrea să vină acasă, că îl

[16] *Ibidem*, f. 22.

macină această dorință şi că tocmai de aceea o trimisese pe Rodica (soția sa) în țară, pentru a sonda realitățile.

Ca semn al încrederii de care se bucura, Radu Beligan a primit de la dramaturg un alt număr de telefon, confidențial, la care răspundea el când se afla la Paris, urmând a-şi telefona reciproc şi a relua corespondența.

Despre traiul parizian al lui Eugen Ionescu, Radu Beligan spunea, cu explicabilă reținere, că scriitorul nu are prieteni în afară de fratele lui Mihail Sebastian (Hector Sebastian) care avea o mare influență asupra lui. De altfel şi acesta urma să viziteze țara în curând, pentru a cheltui drepturile de autor pentru piesele fratelui său. Fiind informată despre intențiile lui Hector Sebastian, Constanța Crăciun a dat dispoziții ca în cazul în care, acesta din urmă vine în România, chiar dacă nu există suma de 20.000 lei ca drepturi de autor ale fratelui său, să se creeze un fond special pentru el, având în vedere influența pe care o avea asupra lui Eugen Ionescu.

În final, părerea lui Radu Beligan era că Eugen Ionescu ar putea veni în țară, în toamna sau iarna anului 1966, dar „nu trebuie forțate lucrurile".

Lucrătorul Securității a tras concluziile proprii: Radu Beligan a produs o bună impresie asupra lui Eugen Ionescu şi se poate acționa în continuare pe această linie pentru a-l influența pozitiv pe scriitor.

Însă, Eugen Ionescu nu a venit în România nici în 1966 şi nici în anii următori.

În decembrie 1967, a venit fiica sa Marie France Ionesco, care a fost impresionată de întâlnirea cu Matei Călinescu şi Marin Sorescu.

Între timp, la Paris, dramaturgul a fost vizitat de mai mulți români din țară, pe care, se pare, îi prefera celor din exil. Unii erau însă informatori ai Securității, iar câteva din informările lor se păstrează şi azi. Unul din ei notează o afirmație făcută de Eugen Ionescu, la o discuție la care participa şi Emil Cioran: „sunt român dar am ales să aparțin culturii franceze!".

Aşa cum aminteam, Şerban Cioculescu şi Vladimir Străinu au fost convinşi să intre în jocul Securității pentru influențarea lui Eugen Ionescu. Aceştia s-au numărat printre vizitatorii la domiciliul lui Eugen Ionescu, dar din sursă colaterală aflăm că discuțiile pe care le-au purtat au fost strict pe teme literare.

Apoi … linişte. Timp de un deceniu Eugen Ionescu dispare din preocupările Securității. Sau cel puțin acest fapt îl deducem din absența oricărui document, între anii 1967-1977. Nu este exclus ca acestea să fi fost distruse fiind socotite fără „interes operativ".

Din primăvara anului 1977, brusc, interesul DIE pentru situația scriitorului redevine manifest. Într-o telegramă transmisă rezidenței de la Paris se solicită de către conducerea spionajului românesc detalii despre situația familială a lui Eugen Ionescu ca şi despre trecutul său în serviciul diplomației româneşti. De menționat că în telegramă se cereau urgent aceste informații pentru că erau cerute de „conducerea superioară".

Detaliile transmise de rezidenţa din Paris ne surprind prezentându-l pe Eugen Ionescu într-o cu totul altă ipostază decât cea de la începutul anilor ’60: atât el cât şi fiica sa sunt în relaţii strânse cu emigraţia ostilă regimului încurajând activitatea acesteia. Fiica sa era prietenă cu Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, familia Stolojan şi cu Dumitru Ţepeneag, cu toţii cunoscuţi pentru atitudinea lor anticomunistă. Pe ultimul, Eugen Ionescu îl sprijinea financiar pentru editarea periodicului „Cahiers de l‘est”.

Din alte telegrame transmise în acelaşi interval, vedem că Securitatea căuta în trecutul dramaturgului elemente care să-l compromită: activitatea ca ataşat de presă la Vichy (articolele publicate atunci erau deja „pro-fasciste” sau antievreieşti, se verifica o ipotetică activitate pe lângă guvernatorul Transnistriei etc.).

Dar care erau motivele pentru care se căutau asemenea date?

La Bucureşti se ştia deja că mai multe organizaţii şi personalităţi din Franţa intenţionau să înceapă o campanie de presă împotriva regimului din România, în legătură directă cu situaţia unor cetăţeni români care se solidarizaseră cu acţiunea lui Paul Goma şi care erau supuşi unor persecuţii în ţară. Or, Eugen Ionescu era unul din cei care intenţiona să trimită preşedintelui Franţei, guvernului şi unor politicieni francezi, o scrisoare prin care să ceară sprijin pentru aceşti dizidenţi.

Apoi, aflăm că interesul major al Securităţii se datora creării în ianuarie 1978, la iniţiativa unui grup de intelectuali francezi şi de alte etnii, a Comitetului Intelectualilor pentru o Europă a Libertăţilor (CIEL) al cărui scop declarat era „să lupte pentru asigurarea libertăţii de creaţie şi de exprimare a ideilor, împotriva doctrinelor şi practicilor totalitare”[17]. Preşedinte de onoare al acestui comitet a fost ales nimeni altul decât Eugen Ionescu, membru al Academiei Franceze, avându-se în vedere prestigiul de care acesta se bucura între intelectualii de pe malurile Senei.

Cunoscută fiind legătura foarte strânsă dintre tată şi fiică în familia Ionescu, Securitatea încerca o acţiune de influenţă asupra fiicei Marie France Ionesco despre care se ştia precis că obţinuse de la PEN club, filiala Paris, o bursă lunară de 3000 franci pentru Paul Goma. Fiica lui Eugen Ionescu era socotită una din cele mai active susţinătoare ale dizidentului român.

În buna tradiţie a Securităţii, s-a trecut la alcătuirea unui plan de măsuri pentru „neutralizarea activităţii ostile” a fiicei marelui dramaturg. În primul rând era vizată legătura acesteia cu toţi colaboratorii postului „Europa Liberă”, apoi cu dizidenţii amintiţi deja: Paul Goma, Dumitru Ţepeneag şi Virgil Tănase. Se ştia că fiica „de cele mai multe ori uzează de prestigiul tatălui […] uneori atrăgându-l şi pe acesta” în sprijinirea exilului românesc[18]. Se acţiona direct prin intermediul a patru colaboratori ai Securităţii, care aveau acces în casa dramaturgului ori se aflau în bune relaţii cu fiica acestuia. Aceştia aveau sarcina de a o convinge de valoarea literară modestă a lucrărilor scrise de Paul Goma, Dumitru Ţepeneag şi Virgil Tănase ca şi de faptul că incapacitatea

[17] *Ibidem*, f. 131.
[18] *Ibidem*, f. 82.

lor în acest domeniu îi conduce la alt gen de acțiuni pentru „câştigarea unei popularități ieftine" de pe urma căreia profită material.

O altă direcție de acțiune, era cea de a publica în țară, tot de către o legătură a Securității, articole elogioase despre activitatea literară a lui Eugen Ionescu, bineînțeles aducând la cunoştința dramaturgului toate aceste contribuții.

În fine, în țară, față de relațiile familiei Ionescu, cât şi în rândul scriitorilor, urma să se acrediteze ideea că Marie France Ionescu era în slujba cercurilor ostile ale emigrației şi a postului de radio „Europa Liberă".

În pofida acestor măsuri şi intenții ale Securității, într-o telegramă de la mijlocul anului 1978, se constata o „intensificare" a activității propagandistice anticomuniste a lui Eugen Ionescu, ceea ce făcuse obiectul unei analize „la nivel superior". Era firesc ca la acest nivel, conducerea de partid să fie îngrijorată, luând în considerare că în urma cu mai mulți ani, dramaturgul refuzase orice implicare în asemenea manifestări. Tocmai pe această bază, în țară, îi fuseseră puse în scenă câteva piese şi i se făcuse o bună critică în presa de specialitate.

În consecință, se dorea inițierea unui dialog, din țară, între Eugen Ionescu şi un om de cultură, eventual Radu Beligan, care-l cunoştea personal şi care-i pusese în scenă piesele amintite. În plus, se intenționa ca la intervențiile numeroase ale fiicei lui Eugen Ionescu, şi chiar ale acestuia din urmă, la nivele foarte înalte, să se aprobe viza de ieşire din țară a soților Andrei şi Sanda Gheorghiu, apropiați ai familiei Ionescu. Aceştia din urmă solicitaseră viza din 1978, dar fuseseră refuzați deja în două rânduri, iar în urma cererii lor de plecare din țară erau supuşi mai multor şicane din partea autorităților. Însuşi, viitorul preşedinte al Franței, Francois Mitterand, transmisese lui Nicolae Ceauşescu o solicitare în acest sens.

Autoritățile de la Bucureşti nu se grăbeau deloc, dimpotrivă căutau să temporizeze plecarea familiei Gheorghiu, căutând ca, la schimb, să fie obținută din partea lui Eugen Ionescu, desolidarizarea față de dizidența românească din Franța. De altfel, ambasadorul României primise, pe lângă sarcina de a-l cultiva pe Eugen Ionescu, misiunea de a avea o discuție cu dramaturgul sau fiica acestuia în care să-i propună târgul amintit mai sus.

La 29 martie 1979, sub semnătura lui Eugen Ionescu şi a secretarului general Allain Revennes, CIEL a lansat un apel care chema „toți intelectualii francezi şi europeni să întrerupă imediat orice contact cu instituțiile oficiale din România, orice legături cu această țară, orice primire a reprezentanților oficiali… atât timp cât vor continua represiunile şi dispărițiile în România".

În aceeaşi perioadă, Eugen Ionescu publică volumul *Un om în chestiune – un om în discuție* alcătuit din articole scrise după 1977 în care se referă, între altele, la mişcarea pentru drepturile omului în România, la Ion Vianu şi Paul Goma.

Având în vedere cele întâmplate, DIE trece la acțiuni de compromitere a CIEL şi de influențare a lui Eugen Ionescu pentru a renunța la poziția sa ostilă față de regimul de la Bucureşti.

Intelectuali şi oameni de afaceri occidentali, în relaţii cu spionajul românesc, publică articole de presă şi trimit scrisori lui Eugen Ionescu în care este criticat apelul lansat de CIEL. Într-un articol, Eugen Ionescu era blamat pentru că „a chemat intelectualitatea din Europa să boicoteze spiritual România, ţara sa de origine". Personaje mai mult sau mai puţin controversate din rândul exilului românesc îi trimit de asemenea scrisori prin care îşi exprimă indignarea că un intelectual de talia sa recurge la asemenea metode împotriva patriei natale. Unele din aceste scrisori sunt publicate în presa occidentală sau difuzate la posturi de radio în limba română din SUA. Concomitent este asigurată publicarea în presa emigraţiei române a circa 50 de articole care calificau drept aberaţii chemările conţinute de apelul CIEL şi care-l vizau direct pe Eugen Ionescu. Autorii acestor materiale fuseseră anterior aduşi în ţară şi li se creaseră condiţii pentru a se „documenta" despre drepturile şi libertăţile scriitorilor români, ca şi posibilităţile lor de creaţie. Inclusiv Allain Revennes, secretarul general al CIEL, a fost contactat şi i s-au furnizat documente şi informaţii în sensul amintit, fiind intoxicat şi cu câteva date despre „adevărata faţă" a preotului Gheorghe Calciu.

Trebuie spus, indiferent de părerea unora sau altora, că acţiunile puse la cale de Securitate au avut efect deşi nu au schimbat fundamental atitudinea lui Eugen Ionescu faţă de regimul de la Bucureşti. Probabil că şi un anume gest făcut de autorităţile române a contat. În aprilie 1979, Comisia de vize şi paşapoarte a acordat viza mult dorită familiei Gheorghiu.

Efectul nu s-a lăsat aşteptat prea mult, Eugen Ionescu retrăgându-se din manifestările emigraţiei anticomuniste din capitala Franţei. Absenţa dramaturgului de la acţiunile publice ale acesteia este grăitoare. Nu mai apar nici un fel de declaraţii sub semnătura sa în cadrul CIEL.

Ba chiar într-o discuţie particulară, Eugen Ionescu îşi exprimă surprinderea faţă de duritatea conţinutului mesajelor primite şi regretul că s-a lăsat târât într-o „aventură politică" şi a servit interesele unor forţe politice interesate în discreditarea României.

După această retragere, Securitatea a continuat seria măsurilor de influenţare a lui Eugen Ionescu, prin introducerea în anturajul său a unor intelectuali din ţară şi străinătate, aflaţi în legătura temutei instituţii. Presa şi emisiunile de radio din Occident au fost folosite pentru compromiterea activităţii CIEL şi pentru prezentarea în culori favorabile a situaţiei intelectualilor din România.

Fiica sa a fost flancată de acelaşi gen de binevoitori care se pare au fost suficient de convingători.

Dintr-o notă informativă a unei surse care discutase cu dramaturgul francez Jean de Beer, în august 1980, aflăm şi un alt motiv pentru care Eugen Ionescu se retrage din acţiunile exilului românesc: starea sănătăţii sale în continuă degradare. În acelaşi timp aflăm că atitudinea sa faţă de regimul din România era în continuare profund ostilă, fiind influenţat de fiica sa şi de emigraţia românească de la Paris. De altfel, Eugen Ionescu se află încă în relaţii strânse cu Paul Goma, care îl edificase asupra lipsei libertăţii culturale şi religioase din România.

Eşecul parţial al Securităţii în ruperea legăturilor dintre cei doi scriitori români este explicat într-o telegramă din octombrie 1980, cu ajutorul unor aprecieri făcute chiar de un apropiat al dramaturgului: „Eugen Ionescu este uşor determinabil în desfăşurarea unor activităţi ostile, iar din punct de vedere politic foarte obtuz. Datorită vârstei cât şi consumului de băuturi alcoolice în cantităţi mari, a devenit irascibil, necontrolat în acţiuni şi negativist. Este obsedat de ideea că nu va mai trăi mult, fiind permanent nemulţumit pentru ce a realizat până în prezent. […] Are multe de spus şi trebuie să spună totul până va muri”[19].

Totuşi, informaţiile furnizate de sursele DIE sunt, adesea, contradictorii. Dintr-o notă a unui informator aflăm, în 1981, că Eugen Ionescu era decepţionat de Paul Goma, întrucât „acesta nu dat ceea ce se spera de la el”. Conform aceleiaşi surse, pe care nu o putem verifica, dramaturgul ar fi vorbit în termeni negativi la adresa lui Paul Goma spunând că acesta nu se ridică la nivelul intelectualilor români din Franţa, că „nu a fost în stare să scrie nimic de când a sosit” în Franţa. Din aceste considerente, dramaturgul evita să-l mai vadă pe Goma „pentru că nu vrea să se compromită” păstrând legăturile vechi pe care le avea cu dizidentul[20].

Din aceeaşi notă aflăm şi alte detalii: Eugen Ionescu frecventa un local, „La Coupole”, unde mergeau, de obicei, membri ai Academiei Franceze. De regulă, mergea singur, consuma şi zăbovea mult în restaurant. După un „consum substanţial, în stare de ebrietate, obişnuia să scrie pe loc diverse notiţe, însemnări, cu intenţia de a fi idei pentru viitoare lucrări”, dar care rămân nefinalizate.

O dovadă că dramaturgul era urmărit sau „filat” o bună parte din timp, este şi observaţia după care, în ultimul timp, el era văzut frecvent în prezenţa unor regizori şi actori francezi, fiind preocupat de situaţia teatrului francez contemporan.

Dintre figurile de marcă ale exilului, Eugen Ionescu continua să aibă legături cu grupul Monica Lovinescu, Dumitru Ţepeneag şi Virgil Tănase.

În fine, ultimul document relevant din dosarul lui Eugen Ionescu, nume de cod „Slătineanu”, este un raport cu propunerea (aprobată) de scoatere din „preocupările” Securităţii” a dramaturgului şi clasarea dosarului la arhivă. Documentul, datat 27.11.1984, aminteşte că scriitorul a fost luat în lucru în anul 1978, pentru „cunoaşterea şi contracararea activităţii propagandistice ostile desfăşurate” în calitatea sa de preşedinte al CIEL. În urma executării sarcinilor stabilite în planul de măsuri realizat atunci, „Slătineanu” a fost scos de sub influenţa „elementelor reacţionare” iar CIEL şi-a încetat activitatea.

Aşadar, propunerea de scoatere din „preocupare” a lui „Slătineanu” se făcea pe baza unor date obţinute recent din care reieşea că dramaturgul „se află într-o stare de degradare fizică şi

[19] *Ibidem*, f. 148.
[20] *Ibidem*, f. 154.

morală avansată, evită contactele cu emigrația română din spațiu [francez] şi nu a mai fost semnalat cu atitudine duşmănoasă la adresa țării noastre (sic!)”[21].

Era o dezinformare crasă a ofițerului de caz, care, probabil, primise ordin să închidă acest dosar în mod expres, având în vedere înghețul teribil care se instala în relațiile româno-franceze, precum şi schimbarea de gardă de la conducerea spionajului românesc (Nicolae Pleşiță este înlocuit cu Aristotel Stamatoiu la 30 noiembrie 1984), tocmai pe motive care țineau de imaginea externă a regimului de la Bucureşti.

Publicat în „Magazin Istoric”, nr. 11, 12 (512, 513)/noiembrie, decembrie 2009, p. 15-19; 43-48.

[21] *Ibidem*, f. 165.